

Ἡ «Ἡλέκτρα» στὸ θέατρο Κοτοπούλη

Ἡ βραδεὶα πού μᾶς χάρισε στὸ «Ρεζ» ἡ κυρία Μαρίκα Κοτοπούλη τὸ βράδυ τῆς 3ης Νοεμβρίου εἶνε μία μυσταγωγία πού θὰ μείνῃ ἱστορική καὶ ἐξέχαστη γιὰ τὸ ἑλληνικὸ θέατρο. Ὅχι μόνον διὰ τὸ γεγονός τοῦ ὁποίου πανηγυρισμὸς ἦτο ἐκείνη ἡ παράστασις, τὸ γεγονός τῆς ἀποδόσεως φόρου τιμῆς δικαιοσύνης καὶ ἐθνικῆς εἰς τὴν «ἐθνικὴν» αὐτὴν ἀξίαν πού λέγεται Μαρίκα Κοτοπούλη, συμπεληρώνουσαν τράντα χρόνια ζωῆς ὡς θιασάρχης δικοῦ της (διευθυνομένου, ἐμπνεομένου, διδασκομένου, μέχρι... τυραννί-ας, ἀπὸ αὐτὴν) θιάσου. Ὅχι μόνον διὰ τὸ γεγονός ὅτι αἱ ἐκδηλώσεις πού τὴν περιέβαλαν τὴν μοναδικὴν μας καὶ συγκριτὸν τραγωδὸν τὸ βράδυ ἐκείνο, μὲ τὴν γενικότητα των, τὴν ποικιλίαν των, τὴν πρᾶξιον πανταχόθεν (ἀπὸ τῶν ὑψηλοτέρων κορυφῶν τῆς Πολιτείας μέχρι τῶν ἐργατῶν πού ἀναπτύσσουσι τὴν δραστηριότητά των στὰ ἀφανέστερα ἀλλὰ δι' αὐτὸ ὀλίγωτερον σεβαστὰ καθήκοντα τριγύρω ὅτι τὴν σύγχρονον θεατρικὴν θυμέλην). Ὅχι μόνον διὰ τὸ γεγονός ὅτι πλὴν τοῦ κόσμου τῶν γραμμάτων, τῶν τεχνῶν, τοῦ «ἐπαγγέλματός» της πού περυσότερον, κανονικῶς, τὴν ἐγνώρισε, διότι φυσικὰ ἐγγύτερον τὴν παρεκκολούθησεν, καὶ ἡ Κοινωνία σύμπασα μετέσχευεν εἰς τὴν ἀποθέωσίν της.

Ὅχι μόνον λοιπὸν δι' ὅλα αὐτὰ, ὑπῆρξεν ἡ παράστασις τῆς «Ἡλέκτρας» τῆς 3ης Νοεμβρίου 1939 ἱστορική μυσταγωγία διὰ τὸ θέατρον μας. Ἄλλα καὶ διότι, πρὸ πάντων, ἐκεῖνο εἰδικῶς τὸ βράδυ δὲν ὑπῆρξεν ἄνθρωπος πού νὰ ἐφυγεν ἀπὸ τὸ θέατρον χωρὶς νὰ ἔχη δοκιμάσει τὸ πλέον γνήσιον, ἔντονον, ἀναντίρρητον συναίσθημα τῆς τραγικῆς συγκινήσεως. Αὐτὸ τὸ αἶσθημα ὁπλασθὲν «τοῦ ἐλέου καὶ φόβου» μὲ τὸ ὅποιον ὁ Ἀριστοτέλης θέλει νὰ τελειώσῃ κάθε τραγωδία ἐὰν πρόκειται νὰ εἶνε ἀξία νὰ χαρακτηρίζεται πράγματι ἔτσι. «Ἐλεον καὶ φόβον» ἐσκόρπισεν ἡ Μαρίκα στὶς ψυχὰς τῶν θεατῶν «Ἐλεον καὶ φόβον» δαγκάνοντα τὴν ψυχὴν σφίγγοντα τὴν καρδίαν κάνουν τὰ τὰ παθήματα τῆς Ἡλέκτρας, ἢς καρὲς της καὶ τὶς ἀπελπισίαις της, τὶς ἀγωνίας καὶ τὶς θριαμβευτικὰς της προσδοκίας, τὸν γόνον καὶ τὸ καρούμενόν της ζέσασμα, ὑποθέσεις τυρινῆς. Προσωπικὰς κάθε θεατοῦ. Πράγματα καὶ πρόσωπα καὶ αἰσθήματα ζωντανά. Οἱ μῦθοι αὐτοὶ, τὰ χιλιόγνηστα καὶ χιλιόσπασμα παραμύθια, τὰ λόγια τὰ χιλιόσπασμα καὶ χιλιόδιασασμένα, ἐκεῖνο τὸ βράδυ, ὑπὸ τὴν πνοὴν, τὸν «λόγον», τὸ κρῶμα τῆς φωνῆς πού τοὺς ἐδίδεν τὸ πάθος, ἢ ἐξαρσις, ἢ ἐμπνευσις, τὸ «δαιμόνιον» τῆς κ. Κοτοπούλη, ἐζωντάνευαν. Παρέσχευαν. Συγκινούσαν. Μὲ μία συγκίνησι ἡμῶς πού εἶχε τὸ ἐξῆς μοναδικὸ ἐν προκειμένῳ χαρακτηριστικόν: Ὅτι δὲν ἦταν ἡ συγκίνησις πού ἐμπνέουσι παιζόμενα καὶ κατὰ τὸν καλλίτερον ἔστω τρόπον

τὰ ἀρχαία δράματα. Δὲν ἦταν ἡ συγκίνησις ἢ διανοητικὴ, ἢ ἐγκεφαλικὴ, ἢ συγκίνησις τὴν ὁποίαν προκαλεῖ ἡ θέα ἐνός περιφύτου πίνακος ἢ ἐνός γλυπτικοῦ ἀριστουργήματος. Ἦταν ἡ συγκίνησις ἢ ἀληθινὰ δραματικὴ, ἢ ἡ συγκίνησις ἢ τραγικὴ, ἢ συγκίνησις τοῦ «ἐλέου» ἀληθινὰ καὶ τοῦ «φόβου», ἢ περαινουσι τῶν τοιούτων παθημάτων καθαροὶν — ὅπως θέλει διὰ τὴν τραγωδίαν ὁ Ἀριστοτέλης. Τὰ ἀρχαία δράματα ἄλλοτε, εἰς τὸν καιρὸν των, ἐπὶ τὴν τὴν συγκίνησιν ἐνέπνεον. Τὰ ἀρχαία δράματα ὁμοῦς τώρα ποτὲ δὲν εἶχαν προζενήσει — τοῦλάχιστον εἰς τὸν γράφοντα — ἄλλην συγκίνησιν ἀπὸ τὴν τῶν καλλιτεχνημάτων, τὴν ψυχρὰν, τὴν αἰσθητικὴν, τὴν ἐγκεφαλικὴν. Τὴν συγκίνησιν τοῦ «ἐλέου καὶ τοῦ φόβου», ὁ ὑποφαινόμενος τοῦλάχιστον μόνον εἰς τὴν «Ἡλέκτρα»—καὶ ἄλλη μία φορὰ εἰς τὴν «Ἐκάβη» — ἐννοίωσεν σὲ ἀρχαίον δράμα. Τὸ θαῦμα πού ἐπέτυχεν ἡ Μαρίκα εἰς τὴν «Ἡλέκτραν» καὶ ὡς Ἡλέκτρα εἶνε αὐτὸ: Ὅτι ἐπέτυχε νὰ κἀνρ σύγχρονον τὸν κλασικισμό τοῦ ἔργου. Ἐπέτυχε νὰ συγκινήσῃ δραματικὰ σύγχρονους ἀνθρώπους γιὰ μὴ λογικὰ πάθη καὶ αἰσθήματα ὡμορφίας δραματικότητος, περιεχομένου ὑπεροχῶν θέβαια καὶ ἀνυπερβλήτων καὶ θαυμασιῶν ἀλλὰ... μῦθων ὡς τῶσιν, ἐγκεφαλικῶν μᾶλλον παρὰ συναισθηματικῶν.

Τὸ θαῦμα αὐτὸ ἡ Μαρίκα τὸ ἐπέτυχε διὰ τὸν ἴδιον λόγον καὶ κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον διὰ τὸν ὁποῖον καὶ κατὰ τὸν ὁποῖον ἐπέτυχε ἡ Ἰταλική «ἡ πατριδοπαντός ὅ,τι ὁ κόσμος ἔχει μέγα καὶ ἡραῖον», νὰ γίνῃ αὐτὸ τοῦ εἶνε διὰ τὴν ἱστορίαν τοῦ πολιτισμοῦ τῆς ἀνθρωπότητος, ἡ πατριδοπάσης ἡμορφίας καὶ πάσης πνευματικῆς μεγαλωσύνης, ἡ πατριδο καὶ ἡ κούνια τῆς... ἀνθρωπιδος.

Τὸ μυστικὸ τῆς κλασικῆς ἀρχαιότητος καὶ τῶν θαυμάτων τῆς ἦτο τὸ μέτρον. Ὁ Παρθενὼν δὲν εἶνε ἀνυπερβλητός διότι εἶνε μεγάλος. Μεγαλύτερα ἀπ' αὐτὸν κτίσματα πύργουονται καὶ ἡραῖα καὶ γιγάντια πολλὰ. Ἀπὸ τοῦς ναοῦς τῶν Ἰταλικῶν στὸ Μεξικὸ καὶ τὰ ἐρείπια τοῦ Μπαγκὸκ στὴν Ἰνδοκίνα, διὰ τῶν Πυραμίδων τῶν ἀρχαίων Φαραῶ μέχρι τῶν μεγαλειωδῶν κτισμάτων τοῦ χριστιανικοῦ Μεσαίωνα, τῶν ἀπαρμιλλίων ἱερῶν ποῦ ὑψώθησαν εἰς τὴν Πόλι, στὴ Ρώμη, στὸ Λονδίνο, στὸ Στρασβούργε καὶ τῶν συγκρόνων τερατωδῶν μπόλντιγκς μετὰ τὰ 100 ποτάματα ποῦ ζύνουν τὸ σύννεφο τοῦ οὐρανοῦ εἰς τὸν Νέον Κόσμον, κτίρια σώζονται ἀπειρα ἀσυγκρίτως τοῦ Παρθενῶνος ὀγκωδέστερα καὶ θαυμασίας μερικὰ τέχνης πραγματοποιήσεις ἀθανάτοι. Ὁ Παρθενὼν ὅμως παραμένει, ἀνέφικτον ἔσσει θαῦμα τέχνης καὶ ἡραϊότητος, διότι τὸ μυστικὸν του δὲν εἶνε ὁ ὄγκος ἀλλὰ τὸ μέτρον, ἡ συμμετρία, αἱ ἀναλογίαι.

Καὶ ἡ τέχνη καὶ ἡ φιλοσοφία τῆς

κλασικῆς Ἑλλάδος αὐτὸ τὸ γνῶρισμα ἔχουν καὶ τοῦ ἑλληνικοῦ μεγαλείου τὸ κύριον στοιχεῖον εἶνε αὐτὸ : Τὸ μέτρον.

Τὸ «μέτρον» ἐπέτρεψε καὶ εἰς τὴν κ. Μαρίκα Κοτοπούλη στὴν «Ἠλέκτραν» νὰ δώσῃ αὐτὴν τὴν συγκίνησιν ποῦ εἶπαμε. Τὸ «μέτρον» εἰς τὸν τονισμόν. «Μέτρον» στὸ μοιρολόγι τὸ τραγουδιστὸ τοῦ θρήνου. «Μέτρο» στίς ἐξάψεις ἐναντίον τῆς κακῆς μητέρας καὶ τῆς ἀτολμης, τῆς «νοικοκυρᾶς» ἀδελφῆς. «Μέτρον» στίς κινήσεις. «Μέτρον» στὴ νευρικότητα μετὰ τὴν ὁποία τὰ δάχτυλα ἐπαιζον μετὰ τὸ ταπεινὸ ρούχο στὸ στήθος καὶ οἱ μῦς τοῦ προσώπου συνεσπῶν το στοῦς μορφασμοῦς τοῦς διδοντας στὴ μορφή τὴν εἰκόνα τῶν συναισθημάτων τῶν τὰ ὁποία δημιουργοῦσε μέσα στὴν ψυχὴ ἡ ἀφήγησις τοῦ παιδαγωγοῦ (αὐτοῦ τοῦ ὑπέροχου Γιαννιδῆ). «Μέτρο» στὰ ξεστάσματα. «Μέτρο» τέλος παντοῦ.

Ἡ Μαρίκα μᾶς ἔδωσε (στὴν πρεμιέρα εἰδικὰ ποῦ τὴν εἶδα), μία «Ἠλέκτρα» περίφημη. Δείχθηκε μεγαλειότερη καὶ ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ τῆς. Καλλίτερη ἀπὸ ὅ,τι ὑπῆρξε σὲ κάθε ἄλλο ρόλο τῆς.

Δὲν θὰ μιλήσω γιὰ τίποτε ἄλλο γιὰ τὴν Μαρίκα δὲν ἐπέτρεψε σχεδὸν — σκεπάζουσα μετὰ τὸ παιζιμὸ τῆς κάθε ψευδαδὶ — νὰ ἐπηρεασθῇ ἡ ἐντύπωσις. Οὔτε ἀπὸ μερικὰ ἀνυπόφορα «σκηπὸς» καὶ «κύρις» τῆς μεταφράσεως. Οὔτε ἀπὸ τὰ ἀξιοδακρυτότατα ἐκεῖνα σκηπικὰ ἀποτολήματα τοῦ κ. Ἐγγονοπούλου (ὁ Θεὸς ὡς τόσο νὰ τῆς συγκωροῖσῃ τῆς κ. Μαρίκας τὴν ἀνακάλυψιν σου). Οὔτε ἀπὸ τὰ καταπληκτικὰ ἐκεῖνα κοστοῦμια τοῦ χοροῦ ποῦ μετέβαλαν εἰς συντρόφισσας τῆς βασιλοπούλας τῶν Μυκηνῶν σὲ σύγχρονες κατοιδέλες γυφτικου συναισθημοῦ τῶν Κάτω Πετραλώνων... Οὔτε διὰ τὸ ἐξερειβιστικὸν ἐκεῖνο στερεότυπον μειδισμα ποῦ εἶχε — κύριε Κούν, κύριε Κούν, κύριε Κούν — στὸ στόμα τῆς ἡ δις Καπλάνη (τὸ σῶμα τῆς ἀπὸ ἀτόφως τέμπρου φωνῆς καὶ ὀρθῆς προφορᾶς ἐσκότιανεν ἡ ἀπόλυτος ἐξωτερικότητα προδιδουσα στομφῶδη ἀπαγγελία διὰ τὴν ὁποῖαν εὐθύνεται πρὸ πάντων ὁ κ. Κούν. Πολὺ καλὸς ὁ Ὁρέστης (Δημ. Μυράτ). Περισσότερον ἀπὸ ὅ,τι ἐπιτρέπεται (νομίζω ὅτι ὁ ρόλος τῆ θέλει νοικοκυρὰ ἀτολμη μᾶλλον καὶ λιγώτερο τρυφερὴ καὶ γλυκειὰ) καντιοζάχαρη ἡ κ. Ρίτα Μυράτ. Βασιλοπρεπῆς ἡ κ. Λίρη ὡς Κλυταιμνήστρα. Στομφῶδες ὅμως. Καὶ ὑπὲρ τὸ δέον νέο διὰ νὰ εἶνε ὑπὲρ τῆς Ἠλέκτρας. Πρὸ πάντων δὲ ἦτο μία Κλυταιμνήστρα καλὴ ἴσως διὸ ὅπως φαίνεται, ὅτι τὴν φαντάζεται ἡ διδασκαλία τῆς τραγωδίας εἰς τὸ «Ρέξ», κακὴ ὅμως, πολὺ κακὴ, διὰ τὴν Κλυταιμνήστραν εἰς τὴν «Ἠλέκτραν» ὅπως φαντάζεται καὶ ἐννοεῖ ἀπὸ τὸ κείμενον, τὸν ρόλον αὐτὸν ὁ ὑποφαινόμενος.

ΠΟΛ. ΜΟΣΧΟΒΙΤΗΣ